

(Molenaar)

Mijnheer de President! Met de Regering hopen wij, dat een definitieve breuk met de republiek alsnog worde afgewend, want al zal het zwaarste moeten wegen, wat als het zwaarste geldt, wat de Minister-President op blz. 74 der Handelingen opmerkte over een „groot ongeluk“ kunnen wij op zich zelf als juist erkennen.

Wanneer ik mij realiseer, Mijnheer de President, dat men van de Regeringstafel zich in de regel nog voorzichtiger pleegt uit te drukken dan bedachtzame Kamerleden plegen te doen, dan geloof ik te mogen zeggen, dat in dit deel van het antwoord van geen misplaatst optimisme wordt blij gegeven. Wij zien hierin een bewijs van een uiterst reële visie op dit moeilijke probleem.

Met de Regering zouden wij het dus een verheugend feit achten, indien het mogelijk ware de door de republiek beheerste gewesten hun plaats in de federatie te doen innemen.

Indien het niet gelukt, moet de staatkundige vormgeving doorgaan, aldus de Regering. Akkoord, Mijnheer de President! Maar hier moet ik toch een kanttekening maken. Op onze vraag om er voor te waken, dat, indien de Verenigde Staten van Indonesië hun taak zonder de republiek aanvangen, de republiek een positie zou krijgen, die wellicht juist strookt met wat haar meest onverzoonlijke supporters willen, antwoordt de Regering ontwijkend.

Daarmede kunnen wij geen genoegen nemen. Wij vragen niet anders dan de bevestiging van het o.i. onbetwistbare feit, dat zelfs de overgangstijd, die voor de overige gebieden binnenkort — naar wij hopen — zal aanvangen, voor de republiek niet kan beginnen, indien overeenstemming met haar uitblijft. Onder die omstandigheden duurt voor de republikeinse gebieden de toestand voort, dat Nederlands soevereiniteit en daarmede haar verantwoordelijkheid voor wat die delen van Java en Sumatra betreft, voortduren. Daarover mag m.i. geen misverstand bestaan.

Er is een tweede punt met betrekking tot de voornemens der Regering, waaromtrent ik een opmerking moet maken.

In het Voorlopig Verslag hebben wij het antwoord van de heer Drees over de toenemende roerigheid van communistische elementen wel erg mager genoemd. De term, dat dit vraagstuk „de bijzondere aandacht der Regering“ heeft, klinkt wel heel sterk als een gemeenplaats.

Nu merkt de Regering in de Memorie van Antwoord op, dat het beter is om op geen uitvoerige uiteenzettingen aan te dringen, omdat de mogelijke nadelen, daaraan verbonden, voor de hand liggen. Zulks is waar, Mijnheer de President. Maar uitvoerige uiteenzettingen verlangen wij ook niet. Iets meer overtuiging hadden wij gaarne uit 's Ministers mond horen klinken. Want waarlijk: het geldt hier een urgent vraagstuk. Na wat de heer Kropman opmerkte, zal ik er van af zien dit te illustreren.

Nu zijn er gelukkig enige tekenen, dat de Luitenant-Gouverneur-Generaal in actie komt. Of dit op aanwijzing van deze Minister van Overzeese Gebiedsdelen geschiedt, weten wij nog niet. Maar hoe dit zij, de maatregelen, die getroffen zijn met betrekking tot het vroegere huis van Sjahrir aan Pegangsaan Oost, juichen wij toe, omdat ons reeds lang berichten hadden bereikt, dat deze woning een centrum van communistische actie was. Het besluit tot het vertrekken der republikeinse ambtenaren uit Batavia, alsmede de overneming van het Centraal Burgerziekenhuis in Batavia zien wij in hetzelfde licht.

Geschiedt dit door ons te recht, dan is de regeerkracht, waarnaar wij in het Indisch beleid reikhalzend uitzien, inderdaad aanwezig.

Een derde wolk aan de horizon vormt de quaestie der Europeanen en Indo-Europeanen, allen Nederlanders, zoals ik op 22 April in het licht stelde, die nog altijd op republikeins gebied in kampen zitten en waarvoor te recht de pers en de Nederlandse vrouwen met haar actie zich warm maken. Na de rede van de heer Pollema volsta ik met te zeggen, dat ook wij zijn teleurgesteld over de tot dusver bereikte resultaten.

Intussen wil ik nog wel opmerken, dat een uitlating van den heer Neher tegenover de Nederlandse vrouwendelegatie, nl. dat, als de republiek ze niet loslaat, wij de gevangenen in geen geval gaan bevrijden, op ons een pijnlijke indruk heeft gemaakt.

Niet omdat wij de moeilijkheden niet zien, maar omdat deze schandelijke toestand een der factoren is, die het beleid van onze Regering tegenover de republiek op bepaalde ogenblikken moet bepalen.

En — voeg ik er bij — een gewichtige factor!

Wat deze quaestie verder betreft, bepaal ik mij nu maar tot het korte antwoord, dat wij in de Memorie van Antwoord aantreffen en waaruit blijkt, dat de Minister van Overzeese Gebiedsdelen de heer Sassen reeds op 9 Augustus aan den heer van Mook ter zake inlichtingen heeft gevraagd. Moge deze onverwijld bemoeting van

(Molenaar e. a.)

dezen bewindsman — hij was toen nog slechts twee dagen Minister — tot een snel — en goed — resultaat leiden.

Wanneer ik aldus enige uitlatingen en daden der pas opgetreden Regering toets aan de op 22 April door mij — namens mijn fractie — gestelde normen van goed Regeringsbeleid, ben ik geneigd allereerst te concluderen, dat dit Kabinet zich met reële zin stelt tegenover de feiten, waarvoor het zich geplaatst ziet. Geen misplaatst optimisme heb ik kunnen vaststellen. Wat de besluitvaardigheid en doortastendheid betreft, moet ik verklaren, dat wij nog goeddeels voor een gesloten doek staan. Ik heb echter de indruk, dat het hier een doek van lichte tule betreft, want, wanneer dit doek nu in beweging geraakt, bespeuren wij iets van wat er achter in wording is.

Wij zijn, Mijnheer de President, met een der achter het doek opererende regisseurs nogal goed bekend en daarom geneigd dit Kabinet — nu als geheel genomen — natuurlijk objectief, maar ook met enig optimisme te ontmoet te treden. Wij doen dit zeker ook, omdat wij, niettegenstaande onze bezwaren tegen een socialistischen premier, den heer Drees als een eerlijk — en bekwaam — Staatsman hebben leren kennen, in wiens persoonlijkheid wij vertrouwen stellen.

Daarbij komt, dat ook enige uitlatingen van Minister Sassen op ons een gunstige indruk hebben gemaakt. Vooral betreft dit zijn opmerking in de Tweede Kamer, dat deze Regering niet op de bonne foi, niet vormloos het overleg overzee voert en dat het streven der Regering gericht is op de vestiging en waarborging van een welgeordende rechtsstaat. Daaraan voegde hij toe: er zal een rechtsorde zijn, niet een bloot, feitelijk bestel.

Mijnheer de President! Dit doel is ook het onze. Laat de Regering beseffen, dat in deze zinsneden, door den heer Sassen uitgesproken, voor ons elk woord waarde heeft. Wij zullen de Regering daaraan houden.

En thans de punten, waaromtrent ik kritiek moge laten horen.

Ik zou de Regering wel willen verzoeken haar antwoord niet te kort te houden — de Memorie van Antwoord was op sommige punten wel zeer summier —. Immers, het is de eerste maal, dat wij met haar contact hebben, zoals andere leden dezer Kamer in het Voorlopig Verslag opmerken. Bovendien, wat mijn fractie betreft: wij vragen geen antwoord op detailvragen, wij vragen geen ont-hulling van politieke strategie, wij vragen een antwoord uit welks algemene bewoordingen een indruk kan worden verkregen omtrent de algemene inzichten en de regeerkracht van dit Kabinet.

Ik meen een aanwijzing te hebben gevonden voor den algemene geest van dit beleid in een zinsnede, die wij op blz. 3 van de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer aantreffen. De Regering zegt daar, dat voor gans het Indonesisch beleid geldt, dat bij een zich opdoend verschil van gevoelen over onderdelen gepoogd dient te worden elkaar in redelijkheid te benaderen.

Ik zie deze redelijkheid ook als het beslissende moment in onze houding tegenover de Republiek. Met een onredelijke wederpartij kan men niet praten.

Dit standpunt staat geheel los van onze sympathie voor de edele motieven, die voor rechtschapen Indonesiërs richtsnoer voor hun handelen zijn. Oprecht nationalisme aanvaarden wij. Wij zien het — zoals ik het onlangs zag uitgedrukt — als de onderstroom van door alle politiek bewuste Indonesiërs beleefde verlangens naar vrijheid en eigen lotsbepaling. Maar daarnevens zien wij een bovenstroom, waarin allerlei minder edele en politiek gevaarlijke elementen zich doen gelden.

Het is met deze bovenstroom, dat wij helaas onafgebroken te maken hebben. En al is ook honderdmaal voor velen de republiek de uitdrukking van het tot leven gewekte nationalisme, de leiding der republiek en ook het gebrek aan leiding, het gebrek aan beheersing der krachten in de republikeinse gewesten, maken het nodig vast te stellen, dat, indien aan onze Regering blijkt, dat de oprechte wens tot samenwerking, tot samenwerking in redelijkheid, ontbreekt, zij na de uiterst te gemoet komende houding, die in het verleden is aangenomen, niet bereid zal zijn zich opnieuw van het ene uitspel in het andere uitspel te doen slepen.

Het zal voor onze fractie een reden tot grote voldoening zijn, indien wij uit het Regeringsantwoord zouden kunnen afleiden, dat de redelijkheid van wat gevraagd en van wat toegestaan kan worden als een belangrijke sleutel voor haar beleid moet worden beschouwd en dat met inachtneming dier redelijkheid dat beleid zal voldoen aan de voorwaarden, die ik in mijn rede van 22 April stelde.

De heer Jonkman: Mijnheer de Voorzitter! Van onze zijde scharen wij ons bij deze tweede lezing van deze Grondwetsherziening in deze Kamer bij diegenen, die in het Voorlopig Verslag de mening ten beste hebben gegeven, dat men zich thans mag beperken, beperken

(Jonkman)

uiteraard tot niet verder dan de aard van de werkzaamheden van deze Kamer medebrengt en dan waartoe de bijzondere omstandigheden ons thans verplichten. Zo juist heeft de geachte afgevaardigde de heer Kropman hier reeds met een enkel woord het karakter van deze Kamer nog eens in herinnering gebracht, zoals hij dat in het bijzonder zag, nl. geroepen tot een slotbeschouwing, een revisie, een laatste overzicht, waartoe dan wellicht te eerder aanleiding is, wanneer het betreft een tweede lezing van een Grondwetsherziening. Echter, er is thans te eerder aanleiding om wellicht toch nader op het aan de orde zijnde ontwerp in te gaan, omdat thans de tweede lezing van het ontwerp wordt verdedigd, niet meer door het Ministerie-Beel-Drees, maar door het Ministerie-Drees-van Schaik, zich aankondigende als een program-Ministerie, waarbij dus te eerder het program, dat de uitvoering van deze Grondwetsherziening mede zal bepalen, in het geding wordt gebracht.

Te meer aanleiding is er, Mijnheer de President, ons nog nader te beraden bij deze tweede lezing in deze Kamer, omdat zich — de geachte afgevaardigden de heren Kropman, Pollema en Molenaar hebben er reeds op gewezen en er bij aangeknoopt — nieuwe feiten hebben voorgedaan in deze zin, dat wat vroeger de buiten-parlementaire oppositie werd genoemd thans aan het parlementaire debat in de Tweede Kamer kon deelnemen en dat thans de oud-Ministers Gerbrandy en Welter min of meer ook hun beleid in het debat hebben kunnen betrekken.

Wellicht is er ook onzerzijds aanleiding toch nog op het debat terug te komen, omdat met name in de Tweede Kamer en ook door sprekers, die mij zijn voorafgegaan, mijn partij niet alleen, maar bovendien — in het bijzonder in de Tweede Kamer — de oude Stuwgroep in het geding werd gebracht en bovendien de vorige Minister van Overzeese Gebiedsdelen bij tijd en wijle met name bestrijding vond.

Wij zullen overigens, Mijnheer de Voorzitter, naar het mij voorkomt, bij dit debat ook in acht hebben te nemen — de geachte afgevaardigde de heer Kropman gaf daarvan zoëven een getuigenis —, dat wij staan op de grens van de Regering van Koningin Wilhelmina en die van Koningin Juliana.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mijn slotbeschouwing voornamelijk willen wijden aan de eigen merites van het ontwerp, zoals dit reeds is gedaan in de eerste lezing, toen u zelf als woordvoerder van onze partij zijt opgetreden, en zoals met klem door de huidige Minister van Overzeese Gebiedsdelen op 19 Augustus in de Tweede Kamer — onzes inziens te recht — is verlangd.

Onzerzijds bestaat er geen behoefte, Mijnheer de President, beschouwingen te wijden aan het beleid van het afgetreden Kabinet, noch nadrukkelijk te vragen naar het beleid van het thans opgetreden Kabinet. Wij geven er de voorkeur aan ons in hoofdzaak te beperken tot de Grondwetsherziening zelf.

Overigens wil ik gaarne, in aansluiting bij wat de geachte afgevaardigde de heer Kropman zoëven heeft gezegd, ook onzerzijds constateren — ik mag hierbij wellicht een terminologie gebruiken van de geachte afgevaardigde de heer Romme in de Tweede Kamer —, dat met de grootst mogelijke meerderheid aan onze zijde de waardering voor het Kabinet-Beel-Drees wordt gedeeld. Wij sluiten ons overigens, Mijnheer de President, aan bij onze partijgenoten in de Tweede Kamer, die hun voorlopig standpunt aldus bepaalden, dat zij instemming betuigen met het program, zoals het uit de Regeringsverklaring van het nieuwe Ministerie bleek.

Onzerzijds ook, Mijnheer de President, willen wij niet terugkomen op de bezwaren, door u, gebruikmakende van uw lidmaatschap, in eerste lezing uiteengezet, gemakshalve aangeduid als onze bezwaren tegen het zogenaamde positieve stelsel en tegen de twee-derden-meerderheid, vereist in art. 209. Trouwens, hoezeer wij ook aan een andere opzet de voorkeur hadden gegeven, wij hebben er nimmer overwegend bezwaar tegen gemaakt, omdat met name in onze parlementaire democratie een vergelijk met andere partijen immer noodzakelijk is.

In dit verband, Mijnheer de President, mag ik er misschien ook even aan herinneren, dat — zoals zoëven door de geachte afgevaardigde de heer Anema in het bijzonder ter sprake is gebracht — een grief tegen deze voorstellen zou zijn, dat, wat hij wederom noemde zowel Rommianse als Jonkmannianse concepties, hierin zouden kunnen worden teruggevonden en er hun aanknopingspunt in zouden kunnen vinden, hoewel, voor zover van een verschil in conceptie sprake is, dit ook weer een natuurlijke zaak is, gelegen in de noodzaak om te komen tot een vergelijk. Overigens, Mijnheer de Voorzitter, is mij wel opgevallen, dat in de tot dusver gevoerde debatten eigenlijk alleen van de kant van de vroegere Regeringspartijen hartelijke instemming met deze Grondwetsherziening wordt betuigd.

Wij hebben met voldoening vernomen — 19 Augustus jl. werd dit gezegd door de Minister van Overzeese Gebiedsdelen —, dat, hoewel het nieuwe Kabinet deze herziening niet heeft voorbereid en niet heeft ingediend, zij toch vastbesloten is, die met kracht te verdedigen, en in de tweede plaats mochten wij van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen vernemen, dat hij volmondig de vraag bevestigend beantwoordt, dat deze herziening inderdaad merites heeft en dat uiteraard in gunstige zin. Het moge dan zijn, dat naar de woorden van de Minister-President op 12 Augustus, het nieuwe Kabinet gekenschetst moet worden met in zich een zekere mate van continuïteit van hetgeen voorafging, maar ook in belangrijke mate van een ander karakter. Het moge zijn, dat een nagaan van de bestaande verschillen door het Kabinet niet doelmatig wordt geacht, wij menen toch, dat in het bijzonder ten aanzien van het voorliggende voorstel in hoofdzaak overeenstemming is waar te nemen tussen het beleid van het vorige en het huidige Kabinet. Hoe zou het ook anders kunnen, dat men vastbesloten en krachtig verdedigt de gunstige merites van het voorstel.

Ik heb geglimlacht toen ik las, gelijk de geachte afgevaardigde de heer Molenaar glimlachte bij het lezen van een andere passage, ik heb geglimlacht, maar met verwondering gelezen hetgeen in het Voorlopig Verslag op blz. 8 onderaan op het gebied van het beleid van het vorige Kabinet en van het huidige is gesteld. Ik meen te mogen aannemen, naar wat zoëven door de geachte afgevaardigde de heer Molenaar is gezegd, dat het niet onmogelijk is, dat deze passage van de zijde van hem en zijn politieke vrienden afkomstig is:

„Dezelfde leden merkten op, niet diep in te willen gaan op de benoemingen, die binnenkort voor hoge posten in Indonesië verwacht mogen worden. Zij spraken alleen nadrukkelijk de hoop uit, dat geen personen zouden worden benoemd, die in het verleden bij het Indische beleid der vorige Regering nauw betrokken waren geweest en dus mede verantwoordelijk moeten worden gesteld voor de mate, waarin dat beleid, naar het oordeel dezer leden, had gefaald.”

Men behoeft niet diep in te gaan op het vraagstuk, in hoever het beleid van het vorige en dit Kabinet al of niet overeenstemt, om in deze passage te beluisteren een zeer sterk aannemen van verschillen, waarbij te meer treft, dat de geachte afgevaardigden, die deze vraag hebben gesteld, hierop in de Memorie van Antwoord geen antwoord hebben gekregen. M.i. te recht, want begrijp ik deze passage goed, dan geeft deze blijk van een zo sterke overschatting van de uitslag van de verkiezingen, van de z.g. verschuiving naar het midden en van de noodzaak om zich te dekken tegen een niet bereiken van een twee/derde meerderheid, van een zodanige overschatting, dat daarbij volkomen uit het oog wordt verloren de samenstelling van het nieuwe Kabinet, dat in zeer sterke mate overeenstemt in karakter met dat van het vorige, en dat bovendien ten eenenmale wordt vergeten, naar het mij voorkomt, dat bij het zoeken naar een twee/derde meerderheid toch waarschijnlijk ook de fracties van de Partij van de Arbeid nodig zijn, en in de derde plaats, dat men toch wellicht niet zal aannemen, dat de fracties van de Katholieke Volkspartij het Ministerie-Beel volkomen zouden verloochenen.

Deze passage hebben wij, naar ik stelde, met grote verwondering, en meer dan dat, gelezen.

Ik moge verder niet nalaten op te merken, dat in de tweede lezing in de Tweede Kamer en ook zoëven in de beschouwingen van de geachte afgevaardigden de heren Pollema en Molenaar er naar gestreefd is het karakter van het nieuwe Kabinet zozeer afwijkend te zien van dat van het vorige Kabinet, dat men daarbij argumenten gebruikt, die, naar het mij voorkomt, zeer duidelijk ondeugdelijk zijn.

Ik moge twee voorbeelden daarvan geven.

Men heeft zowel in deze Kamer als in de Tweede Kamer met voldoening van de zijde van de fracties van de heren Molenaar en Pollema vernomen, dat het huidige Kabinet de Unie-Koning ziet als een constitutionele Koning, en in de tweede plaats — ik geef slechts twee voorbeelden —, dat het de Unie ziet als een staatsrechtelijke, geen volkenrechtelijke constructie en beheerst door een Nederlands-Indonesisch Staatsrecht.

Ik moge toch volledigheidshalve door een tweetal citaten er op wijzen, dat deze pogingen om het beleid van het nieuwe Kabinet te benaderen als afwijkende van dat van het vorige Kabinet volkomen ondeugdelijk zijn.

U vindt b.v. in de *Handelingen* van de Tweede Kamer van 17 December 1947, blz. 852, als uitspraak van de vorige Minister van

907. Verandering in de Grondwet, ten einde een nieuwe rechtsorde te kunnen voorbereiden en vestigen

(Jonkman)

Overzeese Gebiedsdelen bij de beschrijving van het zesde van de beginselen, die in het beginselprogramma van Linggadjadi zijn te vinden, met nadruk gesteld:

„dat die unie even goed zal staan onder de hoede van het Huis van Oranje als het oude Koninkrijk”,

en dat:

„zonder op dit moment unie of straks federatie nader te willen schetsen, dat daarbij uiteraard de Koning aan het hoofd van de unie evenzeer onschendbaar is gedacht als de Koning thans in het Koninkrijk en dat voor de uitoefening van de Koninklijke macht Regeringsorganen verantwoordelijk zullen zijn aan Volksvertegenwoordigers.”

„Ik moge daaraan toevoegen”, zei de toenmalige Minister: „— het komt mij voor, dat in het politieke debat met name aan Indonesische zijde dit wel eens is misverstaan —, dat de Koning aan het hoofd van de unie andere organen zal hebben, die voor zijn beleid verantwoordelijk zijn, dan thans in het Koninkrijk der Nederlanden, waar nu die organen zetelen in het latere Nederlandse lid.”

Zeer duidelijk is vermeld, niet alleen in deze passage, maar ook in de veertien beginselen, zoals die onder de verantwoordelijkheid van het vorige Kabinet in Batavia, en wellicht ook hier te lande, zijn gepubliceerd. U herinnert u, dat op 30 December, kort vóór de totstandkoming van de Renville-documenten, de 14 beginselen, op 17 December in de Tweede Kamer van de zijde der Regering ten beste gegeven, in Batavia afzonderlijk zijn gepubliceerd. En u vindt dan in het zesde beginsel uitdrukkelijk vermeld, dat aan het hoofd van de Unie zal staan het Huis van Oranje, dat de Koning onschendbaar is en dat voor de uitoefening van de Koninklijke macht Regeringsorganen verantwoordelijk zullen zijn aan de respectievelijke Volksvertegenwoordigers.

Het tweede punt, dat in deze gedachtenwisseling door mij werd naar voren gebracht, was, dat de Unie is een staatsrechtelijke en geen volkenrechtelijke constructie. Wanneer u zich nog herinnert de besprekingen van 3 Februari van de Renville-documenten in de Tweede Kamer, vindt u op blz. 1323 van de *Handelingen* der Tweede Kamer, dat door de toenmalige Minister van Overzeese Gebiedsdelen in het debat met de heer Tilanus het volgende is gezegd:

„De staatsrechtelijke band van de geachte afgevaardigde de heer Tilanus wordt losgemaakt in die zin, dat niet meer eenzijdig Nederlands Staatsrecht in de Unie zal overheersen, doch dat in de Uniesfeer vóór alles een Nederlands-Indonesisch Staatsrecht zal gelden, waaraan de geachte afgevaardigde de heer Romme te recht herinnerde. Noch volkenrecht, al zullen beide leden zo goed als de Unie aan het internationale rechtsverkeer deelnemen, noch Nederlands of Indonesisch Staatsrecht, dat elk der leden kennen zal, zullen de Unie bepalen, doch een gemeenschappelijk Nederlands-Indonesisch Staatsrecht.”

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van beide punten ben ik er niet in geslaagd enig verschil van opinie te construeren tussen het vorige Kabinet en het huidige, al moge ik er al dadelijk aan herinneren, dat men bij de stelling, dat de Unie-Koning is een constitutioneel Koning, nog niets heeft gezegd over het competentieveld, waarover de Koning zal staan, en evenmin iets heeft gezegd over de organen, nader aan te wijzen, die de verantwoordelijkheid voor hem zullen dragen, en al zal men bij het staatsrechtelijk karakter van de Unie moeten bedenken — het werd in het debat in de Tweede Kamer ook door de Minister van Overzeese Gebiedsdelen behandeld —, dat beide lid zijn zullen van de United Nations, naar men zich steeds heeft gedacht, en dat dus ook ten deze het Handvest van de United Nations in het Statuut van de Unie in acht zal moeten worden genomen. Onzerzijds bestaat er dan ook meer waardering voor de houding van de fracties van de Christelijk-Historische Unie en de V.V.D., wanneer zij, gelijk met name ook in de Tweede Kamer en thans ook weer hier is geschied, de kracht van de feiten erkennen en wanneer zij voorkeur blijken te geven eventueel aan een nieuwe combinatie van Minister-President, Minister van Buitenlandse Zaken, Minister van Overzeese Gebiedsdelen en Minister van Oorlog. Wij kunnen ons uiteraard op dit gebied verschil van mening denken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge dan komen tot de eigenlijke merites van het ontwerp en voldoe dan misschien tegelijk aan de wens van de geachte afgevaardigde de heer Pollema om onzerzijds nog eens een interpretatie te geven van hetgeen thans als voorstel in laatste ronde voor ons ligt.

Die eigenlijke merites, wanneer ik die mag beschrijven, zullen tegelijk gelegenheid bieden om de bezwaren van de oppositie onzerzijds zoveel mogelijk te ontzenuwen.

In de eerste plaats moge ik er aan herinneren, dat de beweegreden van het ontwerp stelt, dat men uitgaat van voorbereiding en vestiging van een nieuwe rechtsorde voor de Europese en de overzeese gebiedsdelen van het Koninkrijk der Nederlanden, zoals zij in artikel 1 van de Grondwet worden omschreven. Te recht o.i., want herhaaldelijk reeds na Mei 1940 werd door de Nederlandse Regering erkend, b.v. bij monde van de toenmalige Minister van Koloniën de heer Welter op zijn reis in Indonesië, dat de wetten en de feiten niet meer met elkaar in overeenstemming waren en dat na de oorlog naar het inzicht van de toenmalige Regering de noodzaak voor een aanpassing van het Staatsbestel hier en overzee, van het Rijk en zijn delen, aan de veranderde omstandigheden aanwezig is.

Artikel 207 dan biedt ons de beginselen, waarnaar die voorbereiding zich zal hebben te voltrekken en dan vinden in artikel 207 daarvoor een drietal beginselen aangegeven. Allereerst wordt gesteld, dat de grondslag van de nieuwe rechtsorde zal zijn gemeen overleg met en tussen vertegenwoordigers van de bevolkingen van de vier rechtsgemeenschappen, zoals die in 1922 nader werden geconstitueerd.

De heer Kropman heeft zoëven reeds te recht er op gewezen hoe noodzakelijk het is, dat de verschillende volkeren uit eigen kracht hun bijdragen leveren. Te recht zien wij dan ook het eerste beginsel in artikel 207 opgenomen, naar wij menen conform onze eigen Nederlandse historie en conform onze eigen constitutie. Men herinnere zich hoe b.v. in 1814 ook volgens het verlangen van de Souvereine Vorst werd gestreefd naar goedkeuring van het nieuwe bestel toen van de zijde van de Nederlandse bevolking en hoe in onze constitutie de wetgevende macht aan de Koning en aan de Staten-Generaal gezamenlijk is opgedragen. Te recht wordt ook dit beginsel opgenomen, omdat de noodzaak bestaat de eenzijdigheid van ons oude bestel te verwijderen, waarin overzee plaatselijk nog maar slechts werd „gehoord”. In overeenstemming zien wij dit beginsel ook met de reeds sinds lang aangekondigde Rijksconferenties, het beginsel van door een Rijksconferentie de nieuwe orde te doen inleiden, zoals dat reeds tot stand kwam in de West-Indische Conferentie en zoals dat in conferenties, gehouden binnen Indonesisch gebied zelf — Malino, Pangkal-Pinang en Den Pasar — werd geconstrueerd en zoals dat bovendien in de wet op de commissie-generaal met nadruk werd voorgeschreven, waarin ter voorbereiding van een nieuwe rechtsorde de Commissie-Generaal besprekingen kreeg te voeren o.a. met nieuw gevormde staatkundige organisaties, waartoe in het bijzonder ook de republiek werd geacht te behoren en waaruit de overeenkomst van Linggadjadi is voortgekomen. Het eerste beginsel is dus dat van gemeen overleg met en tussen de vertegenwoordigers van de verschillende bevolkingen.

In de tweede plaats vindt men in artikel 207 het beginsel, dat de eigen belangen zelfstandig zullen worden behartigd en dat de verschillende gebieden op voet van gelijkwaardigheid zullen zijn verbonden door de gemeenschappelijke belangen en door de wederzijdse bijstand. Ook dat beginsel achten wij te recht opgenomen, omdat hier de drie zuilen van de Koninklijke rede van 7 December 1942 — vrijheid, gelijkwaardigheid en verbondenheid — in de Grondwet een plaats hebben gekregen.

Het derde beginsel, ons in artikel 207 geboden, is dat een en ander behoeft waarborgen voor de rechtszekerheid, voor de fundamentele menselijke rechten en vrijheden en voor een deugdelijk bestuur. Ook dat beginsel zien wij te recht opgenomen. Men vond het reeds in de artikelen 2 en 10 van de overeenkomst van Linggadjadi: ik moge dit thans niet citeren: men kent ze en men kan het gemakkelijk nagaan: men vindt het in de derde, vierde, achtste, elfde en veertiende beginselen, aan Linggadjadi ontleend, en men vindt het terug in de vereisten, die met name in artikel 4 en in artikel 2, eerste lid, van het Handvest van de Verenigde Naties aan een lid van de United Nations Organization worden gesteld.

Artikel 207 dus behelst voor ons een drietal aantrekkelijke beginselen, die de voorbereidingen zullen hebben te beheersen. Artikel 208 dan geeft een schets van de hoofdtrekken van de nieuwe rechtsorde volgens de uitkomsten van reeds gepleegd overleg. Ook dat mijns inziens te recht. In Indonesië immers zijn in de lijn van Malino en volgens Linggadjadi reeds uitkomsten verkregen, die het mogelijk maken de hoofdtrekken van de nieuwe rechtsorde in dit artikel op te nemen, hoofdtrekken, welke bovendien reeds een zekere mate van internationale erkenning hebben verkregen, waar de resolutie van den Veiligheidsraad van 25 Augustus 1947 in haar tweede overweging en later een aantal beginselen van de Renville-documenten, het eerste en de onder 9—12

3de VERGADERING — 2 SEPTEMBER 1948

907. Verandering in de Grondwet, ten einde een nieuwe rechtsorde te kunnen voorbereiden en vestigen

(Jonkman)

genoemde vooropgestelde beginselen en de onder 1 en 6 genoemde additionele beginselen, de uitkomsten van dat overleg reeds in hun waardering hebben betrokken. En bovendien vindt men in de resoluties van de West-Indische Conferentie evenzeer uitkomsten van overleg, welke rechtvaardigen het opnemen van deze schets in artikel 208.

In dit verband moge ik tot de Regering een nadere vraag richten. Zoëven heeft de geachte afgevaardigde de heer Molenaar, wellicht enigszins misverstaande de opmerkingen in het Voorlopig Verslag, die hij niet ten onrechte aan onze zijde toeschreef, er op gewezen, dat de Regering op de betrekkelijke vragen in het Voorlopig Verslag, hier op neerkomende of dezelfde toelichting — men vindt het op blz. 3 — kon worden geacht te worden gehuldigd door het nieuwe Kabinet ten aanzien van de schets, in artikel 208 van de nieuwe rechtsorde gegeven, heeft geantwoord in de Memorie van Antwoord, dat hetgeen gevraagd werd haar niet geheel duidelijk was en dat zij de toelichtingen, door het vorige Kabinet op de Koninklijke rede gegeven, met name bij de opening van de Westindische Conferentie en de toelichting op het beginselprogramma van Linggadjadi, alsmede de toelichting op de Renville-documenten, slechts beschouwde als gegevens, die mede in acht zullen worden genomen bij het beleid van het nieuwe Kabinet. Het wil ons voorkomen, dat het nieuwe Kabinet wellicht deze vragen te zeer heeft gezien in het licht van ook onzerzijds niet toegejuichte pogingen om te komen tot een nadere kennis van haar beleid in het algemeen en niet heeft begrepen, dat het hier alleen ging om de noodzaak, dat de interpretatie van de Koninklijke rede, van het beginselprogramma van Linggadjadi en de Renville-documenten, zoals deze in de geciteerde uitspraken van het vorige Kabinet waren ten beste gegeven, o.i. wellicht onmisbaar is om de voor het nieuwe Kabinet nog niet wel mogelijke uitvoerige eigen toelichting te vervangen. Wij zien niet goed in hoe het mogelijk is en ik vrees, dat dan de voorstellen onvoldoende toegelicht geacht moeten worden, indien het nieuwe Kabinet niet, uiteraard niet, zoals ten onrechte mijns inziens in het Voorlopig Verslag staat, in volkomen gelijke zin en geest, een zelfde toelichting op de Koninklijke rede, het beginselprogramma van Linggadjadi en de Renville-documenten, zou kiezen, en wij menen, dat, al kan men van het nieuwe Kabinet geen uitvoerige uitspraak verwachten, toch wel mag worden gevraagd ons niet zonder toelichting te laten of ons niet te stellen in de positie, dat de toelichtingen, waarop het voorafgaand beleid voortdurend heeft gevaren, thans zouden worden verlaten.

Ik moge er aan herinneren, dat b.v. het beginselprogramma van Linggadjadi, zoals het in December 1946 werd vastgesteld en toegelicht, voortdurend een vast onderdeel van het beleid van het vorige Kabinet heeft uitgemaakt.

De artikelen 207 en 208 dus schrijven voor een aantal beginselen voor de voorbereiding en tevens een schets van de hoofdtrekken van de nieuwe rechtsorde. Zij geven volgens de eerste Memorie van Toelichting van deze Grondwetwijzigingen een kiem voor de nieuwe rechtsorde of, zoals het door u, Mijnheer de Voorzitter, bij de eerste lezing werd gezegd, een program, dat de nieuwe rechtsorde mede zal beheersen, niet meer en niet minder. Niet meer, omdat anders aan het nog te plegen overleg te kort zou worden gedaan, niet minder, omdat anders de uitkomsten van het reeds gepleegde overleg zouden worden prijsgegeven. Het is toch ondoelmatig telkens opnieuw te beginnen of aan het bereikte te gaan tornen.

In artikel 209 en in de eerste paragraaf van het voorstel tot Grondwetsherziening vindt men enkele bepalingen van stellig recht. Artikel 209 berust op de overweging, dat de nieuwe rechtsorde radicaal zal afwijken van de oude. Er wordt van uitgegaan, dat de vestiging van de nieuwe rechtsorde vereist voorbereiding en geleidelijkheid, waarbij, wil haar voorbereiding vertrouwen wekken en ook daarom zij zelf zo spoedig mogelijk zichtbaar kunnen worden, ook in de overgangperiode afwijking van grondwettelijke bepalingen zal kunnen worden gevorderd, waartoe de wijze van behandeling volgens het Dertiende Hoofdstuk van de Grondwet te omslachtig zou blijken. Derhalve maakt artikel 209 het mogelijk bij de wet van grondwettelijke bepalingen af te wijken, zij het dan met de twee/derden meerderheid, die bij de tweede lezing van een gewone Grondwetsherziening wordt vereist.

Wij menen ten slotte, alles samen genomen, dat dit te recht ook in deze Grondwetsherziening wordt opgenomen, vooral omdat men moet bedenken, dat b.v. de voorlopige Federale Regering in Indonesië, die vóór 1 Januari 1949 wordt verwacht met ver reikende bevoegdheden, behoefte heeft aan de bepaling van artikel 209, die afwijking van grondwettelijke bepalingen mogelijk maakt.

In de tweede plaats moge ik er aan herinneren, dat wellicht een herziening van de Curaçaose Staatsregeling Aruba zal bevredigen, welke in beginsel zelfstandigheid zal moeten brengen aan de verschillende eilanden der Nederlandse Antillen ten aanzien van de verzorging van hun belangen en welke het overwegend unitarisch geordend Staatsdeel in Curaçao zal moeten federaliseren tot wat dan in het rapport van de commissie van Poelje ons ook reeds is aangeboden als de „Verenigde Nederlandse Antillen”.

Ik zou wellicht ten overvloede de aandacht van de Regering willen vragen voor dit bij haar thans uiteraard ook bekende rapport en in het bijzonder de aandacht willen vragen voor de wenselijkheid wellicht ook met behulp van artikel 209 te ontmoet te komen aan het resultaat, dat op gelukkige wijze door de commissie van Poelje in dit moeilijke onderwerp van de Nederlandse Antillen is bereikt. Ik moge vervolgens er aan herinneren, dat in artikel 209 in de tweede zin uitdrukkelijk wordt gesteld, dat tijdens de overgangperiode geen afwijking van de regelen, de Troon betreffende, in de eerste tot en met de vijfde afdeling van het Tweede Hoofdstuk mag geschieden. Dit geschiedt m.i. te recht. Het is conform de artikelen 6 en 15 van de vroegere overeenkomst van Linggadjadi en stemt overeen met de daarbij betrokken vijfde en zesde beginselen. Het is ook in overeenstemming met het eerste additionele en het eerste hoofdbeginsel van de Renville-documenten en het is in overeenstemming met aller inzicht, zoals wij ons daarvan dezer dagen meer dan ooit bewust zijn.

Paragraaf 1 van de Grondwetsherziening vervangt overal in de Grondwet de woorden Nederlandsch-Indië door Indonesië en Curaçao door Nederlandse Antillen. Ook dit is m.i. te recht, omdat aldus eindelijk ten aanzien van Indonesië geschiedt wat uiterlijk in 1922 bij de Grondwetsherziening had behoren te geschieden en wat nog werd afgewezen bij de behandeling van de motie-Thamrin na Mei 1940 in de Volksraad. Door afscheid te nemen van het velen onzer te recht lief geworden Nederlandsch-Indië erkennen wij de noodzaak van Indonesië een eigen naam niet te onthouden en het, aldus zelfstandig geworden, in het nieuwe Staatsbestel te kunnen begroeten.

Te recht wordt ook Curaçao vervangen door Nederlandse Antillen, omdat aldus wordt te ontmoet gekomen aan het bewustzijn en aan het verlangen naar zelfstandigheid in dat Staatsdeel, in het bijzonder van Aruba.

Hoewel deze beide wijzigingen van beperkte betekenis zijn, zijn zij toch geenszins onbelangrijk met het oog op de voorbereiding van de nieuwe rechtsorde.

Ik kom thans tot artikel 210. In dit artikel vindt u in het eerste lid gehuldigd het beginsel, dat het nieuwe staatsbestel zal hebben tot stand te komen door vrijwillige aanvaarding langs democratische weg in elk gebiedsdeel. Wederom te recht m.i., omdat aldus in de eerste plaats het beginsel van elke ware democratische orde, waar het zelfbeschikkingsrecht wordt erkend, onverschillig welke Staatsleer of levensbeschouwing men moge aanhangen, wordt gehuldigd. In de tweede plaats is het in overeenstemming met de Nederlandse traditionele Staatsvorming, die altijd met een sterke mate van medezeggenschap van de bevolking is gepaard gegaan. In de derde plaats is het in overeenstemming met een van de beginselen van de Koninklijke rede, zoals ook in artikel 207 heeft plaats gevonden.

Het tweede lid van artikel 210 schrijft ten slotte voor de uiteindelijke bevestiging van de nieuwe rechtsorde door de Koningin. Ook dit m.i. te recht, aangezien het in overeenstemming is met de positie van het Oranjestad sedert 1814, in overeenstemming met artikel 54 van de Grondwet, al eerder in dit debat geciteerd, waarin de Staten-Generaal beloven te zullen handhaven de onschendbaarheid en de rechten der Kroon, in overeenstemming met artikel 6 van Linggadjadi, met het 5de en 6de beginsel van het beginselprogramma van Linggadjadi en in overeenstemming met artikel 208, waar de Koningin als draagster van de Kroon van de Unie wordt beschreven. Artikel 210 getuigt van het karakter van de eigen merites van deze Grondwetsherziening, nl. de voortzetting van de staatkundige verhoudingen in historische lijn op nieuwe baan. Bij de beschrijving van deze eigen merites van het ontwerp ben ik reeds verscheidene bezwaren van de oppositie tegengekomen en men die bezwaren voor een belangrijk deel te hebben ontzenuwd. Ik moge enkele daarvan nog de revue laten passeren.

De bekende klacht, dat deze Grondwetsherziening vaag en onbepaald zou zijn, en krachteloos zelfs, werd wel gezegd, is een miskenning van het feit, dat hier slechts een kiem wordt gelegd, een voorbereiding, die nodig is voor de vestiging van de nieuwe rechtsorde langs de weg van overleg. Er wordt hier niet een nieuwe rechtsorde geïntroduceerd, maar men zou misschien kunnen zeggen een

907. Verandering in de Grondwet, ten einde een nieuwe rechtsorde te kunnen voorbereiden en vestigen

(Jonkman)

brug geslagen over wat in de wereldoorlog is weggefallen van de oude rechtsorde en die zal leiden naar de nieuwe rechtsorde. Niet meer een noodbrug, zoals de oude Londense noodwetgeving ons had geboden, maar een degelijker voorlopige voorziening, die met behulp van artikel 209 het noodrecht kan doen vervangen naar de beginselen, in artikel 207, 208 en 210 neergelegd. Er wordt daardoor te gemoet gekomen aan de verwijten, dat zou worden voortgezet een buitengrondwettelijk Londens beleid, zelfs wel gekenschetst als een Grondwetsschennis — o.i. ten onrechte: ik kom daar zo dadelijk nog even op terug — en bovendien op deze wijze het voldongen feit van de Koninklijke rede van 7 December 1942 in de Grondwet opnemende en niet wachtende, gelijk in de jaren 1830 en 1840, tot definitief een herziening zou kunnen aansluiten bij de feitelijke omstandigheden. Ik moge in dit verband met een enkel woord wijzen op het misverstand, dat men wel vindt ten aanzien van de z.g. Grondwetsschennis, met name doordat de Londense wetsbesluiten D 65 en D 66, die dateren van 23 December 1943, te lang zouden zijn gehandhaafd. Men bedenke, dat uiteraard deze Londense besluiten van December 1943 niet vermochten te overzien, wat 1945 en volgende jaren zouden brengen. Er is daarom doorgewerkt op *Staatsblad* D 65 tot of het overleg zou zijn voltooid of, gelijk nu geschiedt, door een Grondwetsherziening in de leemte zou kunnen worden voorzien. Men bedenke bovendien in het bijzonder, dat in de wet op de Commissie-Generaal van September 1946 en in de daarop aansluitende, bij Koninklijk besluit gegeven instructie nadrukkelijk werd gesanctionneerd de positie van den Luitenant-Gouverneur-Generaal volgens *Staatsblad* D 65. U kunt dat vinden, Mijnheer de Voorzitter, in het tweede lid van artikel 2 en in artikel 5, waarbij nadrukkelijk de Luitenant-Gouverneur-Generaal, volgens *Staatsblad* D 65, in de Commissie-Generaal een plaats heeft gekregen en de functie van de Commissie-Generaal als in Indië uit te voeren werd gedacht. U vindt bovendien in die wet op de Commissie-Generaal, dat de besprekingen met de republiek, in het tweede lid, onder b, van artikel 3, worden gesanctionneerd. Immers, de Commissie-Generaal kreeg opdracht besprekingen te voeren met de nieuwgevormde staatkundige organisaties, waartoe de republiek werd gerekend. Men vindt bovendien in artikel 16 van de Instructie de nieuwe grondslagen en richtlijnen voor de nieuwe rechtsorde reeds uitdrukkelijk vermeld, met name in dien zin, dat in de eerste plaats de instemming van vertegenwoordigers van de bevolkingen overzee werd verlangd voor de vestiging van de nieuwe rechtsorde. Overigens bedenke men, dat bijv. ook ten aanzien van de Unie van Utrecht soortgelijke bezwaren, mutatis mutandis uiteraard, werden gehoord als thans, eerst tegen het Linggadjati-program, en nu tegen de schets van de nieuwe rechtsorde, in deze Grondwetsherziening. Ik moge er aan herinneren, Mijnheer de Voorzitter, citerend uit uw eigen „Handboek”, dat de Unie van Utrecht was „politiek een knap stuk werk, maar staatsrechtelijk een allerongelukkigste Acte” en wat er dan verder volgt. Ook de Acte van de Unie van Utrecht kon men uit staatsrechtelijk oogpunt dus vele verwijten doen, terwijl dit toch politiek als een knap stuk werk werd geschetst en wij alles weten hoe op deze Acte ten slotte het Koninkrijk der Nederlanden is verzezen.

Een ander bezwaar, dat veelal, ook nu, tegen deze Grondwetsherziening wordt aangevoerd, is, ik moge hier citeren een uittaling van den geachten afgevaardigde den heer Gerbrandy in de Tweede Kamer, dat hier zou worden prijsgegeven „het schild van het historisch gevormde soevereine gezag”. Ten onrechte, Mijnheer de Voorzitter, want ik moge er aan herinneren, dat de draagster van de Kroon dezelfde blijft, nl. een telg uit het Huis van Oranje. Men spreekt van „ontbinding van het Koninkrijk”. Wij vinden dat ook terug in het Voorlopig Verslag van deze Kamer en ook de geachte afgevaardigde de heer Pollema betoogde zojuist weer in deze richting. Ik moge er aan herinneren, dat hier slechts sprake is van een radicale hervorming in overeenstemming met de eisen van den tijd. Inderdaad, letterlijk is hier sprake van een radicale hervorming, in dien zin, dat niet meer één steunpilaar, het Nederlandse Staatsdeel, het Staatsbestel zal dragen, maar vier steunpilaren, de bevolkingen van alle vier de Staatsdelen, daartoe zullen worden geroepen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge voor de volledigheid van de gedachtenwisseling in beide Kamers der Staten-Generaal nog met een enkel woord terugkomen op wat van de zijde van den geachten afgevaardigde den heer Welter in de Tweede Kamer werd gezegd. Deze geachte afgevaardigde stelde, dat na de capitulatie van Japan in Nederland en Indië een nieuwe politiek doelbewust gericht was op splitsing van het Koninkrijk. Op een andere plaats stelde dezelfde geachte afgevaardigde, dat de oorzaak van de ineenstorting na de capitulatie van Japan o.a. was het beleid, gevoerd onder inspiratie van de op „afscheiding van Indië van het Koninkrijk georiënteerde

Stuw”. De heer Welter en ik, zou ik kunnen stellen, zijn elkaar in de Tweede Kamer misgelopen. Verwijzingen naar gebeurtenissen vóór en in het begin van den oorlog van den geachten afgevaardigde waren bepaaldelijk minder juist en niet verhelderend. Ik moge, Mijnheer de Voorzitter, met een enkel woord voor de juiste vastlegging van de feiten daarop terugkomen.

In de eerste plaats, Mijnheer de Voorzitter, zal men met name hier in Nederland zich niet meer realiseren wat eigenlijk die Stuw, aan welke een zo grote macht wordt toegekend, als in dat betoog werd gesteld, heeft betekend.

De Stuw was niet meer dan een vereniging, opgericht in 1930, die in een tweemaandelijks periodiek, dat verscheen van 15 Maart 1930 tot 15 December 1933, haar doelstelling heeft uitgewerkt. Die doelstelling werd in artikel 2 aldus omschreven:

„Het doel der vereniging is, aaneensluiting en samenwerking tot stand te brengen tussen de in Nederlandsch-Indië gevestigde Nederlanders, die overtuigd zijn, dat het hun plicht als Nederlanders is, mede te werken aan de verdere uitvoering van Nederlands koloniale taak, die taak eerst als voltooid beschouwen, wanneer een Indisch gemeenbest in de rij der zelfstandige volken een eigen plaats inneemt, in staat en bereid ook aan internationale verplichtingen te voldoen en recht en belang ook van niet-inheemse ingezetenen te erkennen en te beschermen, en er naar streven, dat Nederland en dat gemeenbest blijvende banden zullen onderhouden.”

Meer, Mijnheer de President, is de Stuw niet geweest en, zoals ik zoeven reeds mocht opmerken, einde 1933 is het periodiek „De Stuw” opgehouden te verschijnen en kort daarna is de vereniging ontbonden. Het is dus wel een buitengewone overschatting, niet alleen van den invloed van de Stuw, maar in het algemeen van den Nederlandsen invloed, wanneer men daaraan de waarde toekent, die o.a. de heer Welter en ook de heer Gerbrandy in de Tweede Kamer daaraan hebben toegekend.

Ik moge in de tweede plaats, Mijnheer de President, er aan herinneren, dat het Kabinet van vóór den oorlog en van de eerste oorlogsjaren ten aanzien van de petitie-Soetardjo, die haar geschiedenis heeft van 1936 tot 1938, en ten aanzien van de bekende motie-Wiwoho in den Volksraad nog na de Meidagen van 1940 een duidelijk bewijs heeft gegeven van tekort aan waardering voor de aspiraties van de Indonesische nationale beweging. U zult zich herinneren, dat de heer Welter in de Tweede Kamer zelfs rijksdaalder uitloofde aan mijn politieke vrienden, wanneer zij de juiste oplossing van deze vraagstukken gaven. Ik moge, Mijnheer de President, ter bekorting volstaan met te verwijzen naar een passage in een rede van den Minister van Overzeese Gebiedsdelen op 3 Februari jl. in de Tweede Kamer, blz. 1322, en naar het rapport-Visman, waarin uitdrukkelijk wordt beschreven, hoe de houding van de Regering destijds tegenover de petitie-Soetardjo en de motie-Wiwoho teleurstelling wekte.

Er is nog een punt in de beschouwingen van den heer Welter, dat mij ter harte gaat. De heer Welter heeft met name herinnerd aan, wat hij noemde op blz. 130 van de *Handelingen* van de Tweede Kamer, een motie, in den Volksraad aangenomen

„met algemene stemmen, van uiterst links tot uiterst rechts, waarin werd uitgesproken, dat voor de duur van de bezetting van Nederland alle politieke strijd zou worden opgegeven en men zich zou scharen achter de Gouverneur-Generaal als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin.”

Mijnheer de Voorzitter! Aan dit gebeuren heeft de heer Welter met warmte herinnerd. Ik moge er echter op wijzen, dat hij daarbij de gebeurtenissen onjuist heeft weergegeven. Er is geen motie geweest van die aard, laat staan, dat zij met algemene stemmen zou zijn aangenomen. Een uitspraak, dat men de politieke strijd zou opgeven, is er evenmin geweest. Wat wel gebeurd is, is, dat op 16 Mei 1940 in het College van Gedelegeerden namens de gehele Volksraad door de toenmalige voorzitter een verklaring is afgelegd, waarin men ten volle zich stelde achter Nederland, zoals het in die dagen door Duitsland was aangevallen, en waarin men in het bijzonder ook ten sterkste toejuichte, dat Hare Majesteit de Koningin tijdig de vijand had kunnen ontwijken en in Londen de waarborg van het voortzetten van Haar Regering had veilig gesteld.

En volledigheidshalve moge ik er aan herinneren, dat deze verklaring in het College van Gedelegeerden, die wellicht hier te lande wienig bekendheid heeft verworven, werd uitgesproken door een voorzitter, die tot de Stuwgroep had behoord en zelf van harte die verklaring ondersteunde.

(Jonkman e. a.)

Mijnheer de Voorzitter! Het verlangen van verschillende leden, ook nu weer min of meer tot uiting gekomen, om meer te vernemen van de unie en in het bijzonder van de positie van de Kroon, achten wij o.a. met de geachte afgevaardigde de heer Kropman niet redelijk en wij menen, dat voorts nog in de voorgelegde kiem voldoende is geboden om bij de uitwerking in samenwerking te komen tot die wel geordende rechtsstaat, zowel op het gebied van de Unie als ten aanzien van de beide leden daarvan, waarnaar ook de Minister van Overzeese Gebiedsdelen in de Tweede Kamer met nadruk zijn verlangen heeft doen uitgaan. Ik moge in dit verband mij afvragen of, wanneer men zo sterk opkomt voor de Kroon, men dat doet voor de positie van de daagster van de Kroon of dat men dat doet voor de Nederlandse invloed, die men in de Kroon, in het oude Staatsbestel, heeft aangetroffen.

Ook hier zal het gemeen overleg, zo goed bekend, in ons huidige Nederlandse Staatsrecht de weg moeten wijzen om te komen tot de oplossing, die men zoekt. Gemeen overleg niet alleen met de Nederlandse Volksvertegenwoordiging, maar evengoed met de vertegenwoordigingen van Indonesië, Suriname en van de Antillen. Dat is juist een van de onderdelen van de radicale hervorming, die deze Grondwetsherziening brengt. Wij zijn er van overtuigd, dat de toekomst, zoveel mogelijk overeenkomstig ons aller wensen, afhankelijk is niet van enige wilsoplegging, maar van onze gezamenlijke overredingskracht, van de degelijkheid van onze argumenten en van het streven naar behartiging evengoed van Indonesische, Surinaamse en Antilliaanse belangen als van die van Nederland.

Ik moge besluiten, Mijnheer de Voorzitter, in een gelijke geest als de geachte afgevaardigde de heer Kropman heeft gedaan, die zich rekenschap gaf van het feit, dat deze beraadslaging zich voltrekt op de grens van de Regeringen van Koningin Wilhelmina en Koningin Juliana.

De Koninklijke boodschap van 2 April 1948 (eerste lezing) is ondertekend door Koningin Wilhelmina; de Koninklijke boodschap van 24 Juli 1948 (tweede lezing) is ondertekend door de Prinses-Regentes Juliana. Volgens de Memorie van Antwoord hoopt de Regering nog de goedkeuring van Koningin Wilhelmina te zullen verkrijgen; de uitvoering zal geschieden onder het bewind van Koningin Juliana.

Overzien wij in vogelvlucht de afgelopen 50 jaar, dan ontmoeten wij allereerst de proclamatie van 31 Augustus 1898, waarin Koningin Wilhelmina verklaarde, dat het haar wens was bij het Opperbestuur over de bezittingen en koloniën in Oost en West rechtvaardigheid te betrachten. Hoe lang geleden klinkt in onze oren de terminologie van deze proclamatie, maar hoezeer werd in de grote lijnen die rechtvaardigheid betracht. Een enkele mijlpaal moge ik daarbij in herinnering brengen. Reeds in 1901 werd de zedelijke roeping gesteld als de verhouding tussen Nederland en de overzeese gebiedsdelen te moeten beheersen. In 1922 werden de overzeese gebiedsdelen naast het Europese gebiedsdeel als min of meer zelfstandig in de Grondwetsherziening opgenomen. In 1942 volgde de Koninklijke rede. In 1948 werd deze enerzijds door de herziening van de Surinaamse en Curaçaose Staatsregelingen en het bijeenroepen van de Westindische conferentie en anderzijds door in de rede van 3 Februari 1948 een vrij federaal Indonesië aan de wereld voor te stellen, uitgewerkt. Nu wij deze Grondwetsherziening aan dit alles grondwettelijke basis geven. Op 12 Mei 1948 heeft ten slotte H. M. de Koningin in een radiorede aangekondigd, dat Zij voornemens was afstand te doen van de Troon.

„Ten volle bewust, dat de mens slechts wikt en God beschikt,” zei H. M., „meen ik toch in het welbegrepen belang van u allen en van het Rijk te handelen door het Regeringsbeleid toe te vertrouwen aan Juliana, die naast wijs inzicht ook haar leeftijd voor heeft en over jonge, frisse krachten beschikt.”

Zij vervolgde met te zeggen:

„Ik ben tot de slotsom gekomen, dat niet ik, doch een jonge kracht op mijn plaats moet medewerken om het zeldzame samenstel van problemen, die ons en de gehele mensheid in hun greep houden, tot een goede oplossing te brengen.”

H. M. eindigde met een oproep tot „eendracht en nog eens eendracht”, welke gericht was tot alle land- en Rijksgenoten.

Mijnheer de Voorzitter! Mogt het ons worden gegeven, die oproep te verstaan en daarnaar te handelen.

De heer Kerstens: Mijnheer de Voorzitter! Deze Grondwetsherziening opent de mogelijkheid om klaarheid te brengen in de politiek van Nederland tegenover Indonesië. Deze simpele uitspraak heeft

(Kerstens)

meer zin dan het oppervlakkig zou kunnen schijnen. Wanneer wij terugblikken in het verleden, slagen wij er niet in een duidelijk beeld te krijgen van Nederlands Staatskunde op dit zeer gewichtige terrein. Wij ontmoeten telkens weer een initiatief, dat van Indië uitgaat, waar tegenover staat van Nederland een aarzelande medewerking, welke telkens weer haar culminatie zoekt in staatsrechtelijke formules, waarmee de tegenstellingen in Nederland zelf moeten worden overbrugd, anders gezegd: waarmee in Nederland een gemiddelde bevrediging moet worden bereikt, maar welke in Indonesië in geen enkel opzicht aansluiten aan staatkundige verlangens, welke veel meer gericht zijn op een onmiddellijk, misschien niet geheel perfect, resultaat dan op een toekomst, die staatsrechtelijk een sluitend geheel oplevert.

Men beschuldigde Indië er steeds van, dat Nederland telkens weer gesteld werd voor een fait accompli, hetwelk op dat ogenblik niet paste in de Nederlandse gedachtegang. Op geen enkel ogenblik was het initiatief aan Nederlandse zijde en telkens weer zag men het deprimerende beeld van eindeloze critiek op het zich ontwikkelende historische proces en van de aarzelande formulering van constructies, welke dit historisch gebeuren in een zeker kader moesten inpassen.

Thans lijkt het er op of Nederland in de gang der gebeurtenissen het initiatief zal nemen, althans welbewust een eigen weg zal inslaan.

Er zijn thans vier punten, welke een basis moeten vormen voor onze politiek tegenover Indonesië. Het is een verheugend verschijnsel, dat er thans in brede kring een communis opinio bestaat over de urgentie van een bevredigende constructie der politieke verhoudingen in Indonesië zelf en van Indonesië tegenover Nederland.

Nog steeds is er een meerderheid in Indonesië, en dat is het eerste punt van die basis, die een goede oplossing van het staatkundig vraagstuk aldaar alleen verwacht door samenwerking met Nederland. Deze meerderheid is wisselend en aarzeland. Men twijfelt over de politiek van Nederland. Men weet niet zeker of Nederland werkelijk wenst mee te werken aan de vorming van een Indonesische Staat en men weet voorts niet of Nederland, eenmaal zijn richting definitief gekozen hebbende, er ook met alle middelen naar zal streven om de nieuwe Indonesische Staat te beveiligen tegen invloeden van buiten en vooral tegen extremistische invloeden van binnen.

Nederlands aarzeling blijkt telkens weer uit de angst om bepaalde woorden te gebruiken. Ook de geachte afgevaardigde de heer Jonkman wees hierop zoëven reeds. Zo huivert men hier voor het woord „onafhankelijk” en bezigt men liever de woorden „vrij” en „zelfstandig”. Dit voorzichtig gebruik is gemotiveerd door binnenlandse verhoudingen, maar men vergeet niet, dat in Indonesië zelf men de betekenis van het woord „zelfstandig” heeft leren uitleggen, en waarlijk niet op losse gronden, in den zin van: „niet onafhankelijk en onder Nederlandse invloed”. Voor iedere Indonesiër heeft de keuze tussen de Nederlandse woorden „zelfstandig” en „onafhankelijk”, welke overigens in het Engels beide door „independent” vertaald worden, een symbolische betekenis: het woord „zelfstandig” heeft zijn marktwaarde in Indië volkomen verloren.

Mijnheer de Voorzitter! Wij kennen dezen strijd om woorden uit het verleden en wij kennen eveneens de onnodige nederlaag, welke op dit punt geleden werd.

Van nationalistische zijde werd in Indië gevraagd om het bezigen van de woorden „Indonesisch” in plaats van „Inlands”, en „Indonesië” in plaats van „Nederlandsch-Indië”. Na een jarenlange gedachtenwisseling gaf de Regering ten slotte toe, dat het woord „Indonesisch” mocht worden gebruikt naast het woord „inheems”. Het woord „Inlands” zou dan worden vermeden, maar de naam „Indonesië” mocht niet worden gebruikt, omdat de term „Nederlandsch-Indië” niet mocht worden aangetast. Met dit overleg waren zoveel jaren gemoeid, dat de thans verwezenlijkte omschakeling naar deze woorden voor ons Nederlanders een wrange bijmaak moet hebben.

Een ander voorbeeld: Nog niet lang geleden moest de Nederlandse propaganda in het Maleis zich in allerlei bochten wringen om het woord „merdeka” — dat in het Maleis het gewone woord is voor „vrij” — te vermijden, omdat „merdeka” door de republiek gekozen was als wachtwoord. Men sprak dan van „bebas” en „dibebaskan”, d.w.z. „los” en „losgemaakt”, welke woorden in geen enkel opzicht de duidelijke propagandistische waarde hadden van het woord „merdeka”. Gelukkig aarzelt men thans niet meer ten aanzien van het gebruik van „merdeka” en „kemerdekaan” (vrijheid).

Moeten wij nu, zo vraag ik mij zelf en u, Mijnheer de Voorzitter, en onze geachte medelieden af, naar aanleiding van het gewicht, dat ook in ons Voorlopig Verslag aan deze zaak wordt gehecht, moeten wij nu deze zelfde strijd gaan voeren over de woorden „zelfstandigheid” en „onafhankelijkheid”?

Wij weten, dat slechts één gebaar het Indonesisch nationalisme kan bevredigen, namelijk onze medewerking aan de vorming van een